

Üstad'ın eski usul Arapça medreseleri hakkındaki görüşleri nelerdir, o medreselerde okuyanlara ne gibi tavsiyelerde bulunmuştur?

"Vicdanın ziyası, ulûm-u dîniyedir. Aklın nuru, fûnun-u medeniyedir. İkisinin imtizacıyla hakikat tecellî eder. O iki cenah ile talebenin himmeti pervaz eder. İftirak ettikleri vakit, birincisinde taassup, ikincisinde hile, şüphe tevellüd eder."(1)

İnsanın mahiyeti temel olarak; akıl ve kalpten oluşmaktadır. **Akıl**; insanın maddi ve cismani boyutunu temsil ederken, **kalp** ise insanın vicdani ve manevi boyutunu temsil eder. Bir insanın hakiki kamil bir insan olabilmesi, bu iki cihetin ahenk ve orantılı bir şekilde inkişaf etmesine bakar. Şayet bu orantı ve ahenk kaybolup, bir cihette inkişaf hasil olursa, diğer cephesi çöküp, insan mahiyetinin ayarını bozar. Nasıl sarrafın hassas terazisinin bir kefesi çalışırken, diğerinin bozuk olması tartma işlemine engel teşkil ediyorsa, aynı şekilde insan mahiyetinin bu iki cihetinden birisinin çalışırken, diğerinin ihmal ile atıl kalması; insanın ayarını bozar ve dengeyi kaçıır. Üstad Hazretleri yukarıda vermiş olduğumuz paragrafında bu gerçeğe işaret ediyor.

İnsanın vicdani ve kalbi boyutunu geliştirip inkişaf ettirecek; ancak ve ancak dini ilimlerdir. Kalp ve vicdan gibi manevi ve mistik duygular, maddi kıstaslar ve besinler ile beslenmez. Onların kıstas ve besinleri; yine manevi ve mistik olmalıdır ki, bu hususta en büyük rehber ve en azami model; hak dini olan İslami ilimlerdir. İslam nuru; insanın manevi duygularının önünde serilmiş, mükemmel ve mükellef bir sofraya gibidir. İnsan bu sofradan istifade ederse, manevi ciheti gelişip inkişaf eder. Şayet bu sofradan istifade etmez ise; manevi ciheti bozulup kokuşur ve insan-ı kamil makamına ulaşamaz.

İnsanın akli ve cismani boyutunu geliştirip inkişaf ettirecek unsur ise; fen ilimleridir. Akıl ve cisim maddi ve kesif olduğu için, maddi ve kesif şeyler ile beslenmelidirler ki; bunun en güzel yolu fen ilimlerinde inkişaf etmektir. Nasıl sarrafın terazisinin bir kefesi bozuk olduğunda tartma işlemi olamıyor ise, aynı şekilde iki kefeli bir terazi olan insan mahiyetinde de maddi ve fenni ilimler inkişaf etmez ise, insan-ı kamil olunamıyor. Manevi ilimler nasıl vicdan ve kalbe zaruri bir besin ise, maddi ilimler de akıl ve cisme zaruri bir gıda hükmündedir.

Tekrar Üstad Hazretlerinin veciz ifadesine dönecek olursak, *vicdanın ışığı dini ilimler iken, aklın nuru fen ilimleridir. İkisinin birleşip beraber okutulması ile; ancak hakikat*

tecelli eder, yani kamil bir insan olmak; ancak bu ikisinin bir ahenk ve insicam ile verilmesine bakıyor. Şayet bu ikisi birbirinden ayrılırlar ise, birisinden taassup ve taklit, diğerinden ise hile, şüphe çıkar.

Osmanlının son dönemlerinde, medreselerde sadece din ilmi okutulup, fen ilimlerine yeterince ihtimam gösterilmediği için, İslam alemi batı medeniyeti karşısında zayıf ve fakir kalmıştır. Teknolojik olarak onlarla rekabet edemeyecek bir zaafa düşülmüş ve en nihayetinde iş parçalanmaya kadar gitmiştir.

Yeni kurulan Cumhuriyet rejimi de, başka bir yanı sıra düşerek, Tevhid-i Tedrisat kanunu ile eğitim kurumlarında sadece fen ilimlerini okutup, din ilimlerini tecrit etmiştir. Bundan da hile, inkar, sefahat, ahlaksızlık gibi bir çok manevi hastalıklar türemiş ve insan-ı kamil modeline ulaşılamamıştır. *Osmanlının eğitimde fen ilimlerini ihmal etmesi nasıl bir yanlış ve tefrit ise, yeni rejimin din ilimlerini dışlayıp sadece fen ilimlerine yönelmesi de aynı şekilde yanlış ve ifrat bir tutumdur.*

Halbuki şarkın, yani bu coğrafyanın itaat ve inkişafında, din çok önemli bir unsurdur. Dinsiz bir rejim asla bu coğrafyada tutunamaz ve bir fayda temin edemez. Kürt sorunu denilen hadisede, bu maddi eğitim anlayışının büyük bir payı vardır. Kalbi ve vicdanı aç kalan bu toplum, zararlı ve zehirli ideolojilerle gıdalandığı için, bu ihtilaf ve niza baş göstermiştir.

Üstad Hazretleri bu hakikate şu veciz ibareleri ile işaret ediyor:

"Hamisen: Enbiyanın ekseri Şarkta ve hükemanın ağlebi Garpta gelmesi kader-i ezelinin bir remzidir ki, Şarkı ayağa kaldıracak din ve kalbdır, akıl ve felsefe değil. Şarkı intibaha getirdiniz; fıtratına muvafık bir cereyan veriniz. Yoksa, sa'yiniz ya hebâen gider, veya muvakkat, sathî kalır."(2)

Yani peygamberlerin çoğunluğunun Doğuda (Asya Kitası), filozofların ekseriyetinin Batıda gelmesi bu önermemizi teyit ve tekit ediyor. Doğuda esas olan; kalp ve din iken, Batıda esas olan; akıl ve felsefedir. Tabi akıl ve felsefe burada dine zıt olan menfi ciheti iledir. Yoksa din ile barışık olan akıl ve felsefe bahsimizin dışındadır.

Doğu toplumlarını ayağa kaldırıp ihya edecek formül; din ilimleri ile fen ilimlerinin beraber okutulduğu bir eğitim sitemidir ki, Üstad Hazretleri bu formülü Medresetü'z-Zehra projesi olarak takdim ediyor ve bu projenin tatbiki için hem Osmanlı hem de yeni rejim döneminde girişimlerde bulunuyor. Ama maalesef şartların ve zihniyetin müsaadesizliği yüzünden bu girişimler sonuçsuz kalıyor. Belki ta o zamanlarda bu proje hayata geçirilmiş olsa idi, şimdi bu coğrafyanın batı karşısındaki durumu çok farklı olabilirdi.

Medresetü'z-Zehra projesi, öyle bir şahıs ya da cemaatin yürütebileceği bir proje değildir. Bu proje devletin ve toplumun organize ve bir uyum içinde götürebileceği bir projedir. Üstad Hazretlerinin resmi makamlara müracaat etmesi de bu sebeptendir. Ama o zamanın çarpık ve köhne zihniyeti, bu çağlar ötesi projeyi anlayamamış ve uygulanmasına da geçit vermemişlerdir. Bu proje eninde sonunda uygulanacaktır; ama şartların zorlaması ile, ama zihniyetin kabulü ile fark etmez.

Üstad Hazretlerinin bu tarzda eğitim veren bir üniversiteyi Van'da kurmak istemesinin önemli nedenlerinden birisi; Doğu insanın din ile olan sağlam bağ ve ilişkisidir. Kürt milletinin en önemli bir özelliği; dine olan bağlılığıdır. Şayet bu bağ zayıflar ya da kopma derecesine gelirse, anarşi ve ayrımcılık kaçınılmazdır. Bu sebeple bu projenin acilen tatbik edilmesi bir zarurettir.

Üstad Hazretleri bu projenin tasarımını ve içeriğini ise şu şekilde beyan ediyor:

"İkincisi: Fünun-u cedideyi, ulûm-u medaris ile mezc ve derc; ve lisân-ı Arabî vâcip, Kürdî câiz, Türkî lâzım kılmak."(3)

Yani fen ilimleri ile medrese ilimlerinin beraber okutulduğu ve yine orada **"Lisân-ı Arabî vâcip, Kürdî câiz, Türkî lâzım kılmak gerekir."** Bu üç dilde tedrîsât yapılmalı, talebeler bu üç dilde ihtisas sâhibi olmalıdır. Din ilimlerinin dili olan Arapçanın yanında Kürtçeyi de serbest bırakın, devletin resmî dili olan Türkçe de öğrenilsin diyerek, ta o zamandan günümüze reçeteler sunmuştur.

Yani peygamberlerin çoğunluğunun doğuda (Asya Kitası), filozofların ekseriyetinin batıda gelmesi bu önermemizi teyit ve tekit ediyor. Doğuda esas olan; kalp ve din iken, Batıda esas olan; akıl ve felsefedir. Tabi akıl ve felsefe burada dine zıt olan menfi ciheti iledir. Yoksa din ile barışık olan akıl ve felsefe bahsimizin dışındadır.

Dipnotlar:

(1) bk. [Münazarat, Sualler ve cevaplar](#)

(2) bk. [Mesnevî-i Nuriye, Hubâb](#)

(3) bk. [Münazarat, Sualler ve cevaplar](#)